

onunla seçilirdi ki, o, yazdığı realist əsərlərində Azərbaycan həyatının tipik xüsusiyyətlərini ümumiləşdirməyi bacarıb, eyni zamanda, satirik şeirlərin yeni nümunələrini – mənzum məktub, taziyanə, mənzum hekayə və təmsil janrlarını yaradıb. Zakir avam kütlənin gözünü açmaq, camaatın savadlanmasına yardım etmək məqsədilə bədii gülüşün bütün növlərindən bacarıqla istifadə edib.

Aşıqanə şeirlərini, xüsusilə, qoşma, gəraylı, təcnis və bayatılarını yaradarkən şifahi xalq poeziyası ənənələrindən istifadə edən Zakirin “Ağlaram”, “Öyrənib”, “Ay mədəd” və s. rədifli qoşmalarını aşıq şeirindən ayırmaq çətinidir. Həmçinin onun “Arasında”, “Çağıdı”, “Çəkər”, “Gəlsin”, “Gərək”, “Məni”, “Mirzə”, “Durnalar” adlı qoşmaları çox məşhurdur.

**Bir saat havada qanad saxlayın,
Nizam ilə gedən qoşa durnalar!
Qatarlaşıb nə diyardan gəlersiz,
Qaqqıldısa-qaqqıldısa, durnalar?**

Həcvi ictimai satiraya çevirən şair

**Aqıl gərək yeksan ola hər zaman,
Qoymaya qəlbinə yol tapa şeytan.**

Ömrü boyu bu əqidəyə sadıq qalmış dahi şəxsiyyətlərdən biri də Qasım bəy Zakirdir. Bu il 240 yaşı tamam olan görkəmli şair, satira ystası Zakir 1784-cü ildə Şuşada dünyaya göz açıb. Onun əslisi Qarabağın məşhur Cavanşirlər nəslindəndir. Ulu babası Kazım ağa Pənahəli xanın doğma qardaşı olub. Zakir ilk təhsilini Şuşada mollaxanada alıb, ərəb və fars dillərini öyrənib. Bunun sayəsində Yaxın Şərqi Firdovsi, Nizami, Sədi, Hafiz kimi məşhur söz ustalarının əsərləri ilə tanış ola bilib.

İstedadlı şair Azərbaycan ədəbiyyatında realizmin görkəmli nümayəndəsi, maarifçi satiranın banisidir. Ədəbiyyat tarixində xüsusi mərhələ təşkil edən Zakir satiraları feodalizm cəmiyyətinin qüsurlarını aşkara çıxaran, xalqın hüquqlarını müdafiə edən sənət nümunələridir. Bu əsərlər əsas etibarilə çar hakimiyyəti və çarizmin müstəmləkəçi qanunları əleyhinə idi. İfşaçılıq, kəskin tənqid və kinayəli gülüş Zakir satiralarının əsas xüsusiyyətlərindəndir. O, ictimai nöqsanları sadəcə təsvir etməklə kifayətlənməyib, eyni zamanda onlara qarşı özünün kəskin tənqidi münasibətini, nifrət və qəzəbini də bildirib.

Unudulmaz Xalq yazıçısı Mirzə İbrahimov yazırdı: “Qasım bəy Zakirin şeirinin uzun ömürlülüyünü həmişə onların məzmun və ifadə gözəlliyi ilə, forma və dil gözəlliyi ilə bağlamışlar. Zakirin şeirlərinə öz həqiqi qiymətini xalq vermişdir. Zakirin yaradıcılığında realizm daha da büllurlaşır, kəskinləşir, ictimai mübarizədə bir vasitə olur... Zakirin yaratdığı ədəbiyyat gələcək qüdrətli demokratik ədəbiyyatın ilk bünövrə daşı idi”.

Qasım bəy Zakirin “Bax”, “Xəbər al-san bu vilanın əhvalın”, “Qarabağ qazısı” adlı satirik şeirləri var. Şair öz əsərləri ilə cəmiyyətin sağlamlıq yollarla inkişafına, xüsusilə maariflənməsinə və bu yolla cəhalətdən qurtularaq bəy, məmur özbaşınalığına qarşı çıxmalarına çalışıb. Onun bu istiqamətdə yazdığı satiralar, o cümlədən “Aslan, qurd və çaqqal”, “Tülkü və qurd” təmsilləri, “Dərviş və fəqir” mənzum hekayəsi və başqa yazıları 1988-ci ildə Tiflisdə nəşr edilən “Ana dili” dərsliyinə salınıb. Şairin yaradıcılığı bir də

Zakir ictimai mövzuda daha çox yazsa da, məhəbbət mövzusunda da biganə olmayıb. Onun xeyli müxəmməs, müstəzad, təcibənd, tərkiqbəndinin əsas mövzusu məhəbbətdir. “Gözüm yolda qaldı, könül intizar”, “Dost yolu bağlandı, ümid kəsildi”, “Fələk, sən də nə adətdir”, “Nə müddətdir, dost yolları” misraları ilə başlayan qoşmaları məhəbbət mövzusunda yazılmış olsa da, ictimai məzmununa malikdir.

**Sürmə çəksin gözlərinə, qaşına,
Gündə yüz yol mən dolanım başına.
Zakir tək yanmağa eşq atəsinə,
Cürəti var isə, pərvanə gəlsin.**

Özündən əvvəlki Azərbaycan klassikləri kimi, Zakir də öz mənzum hekayələrinin çoxunu müasir həyatın tələblərinə uyğun olaraq yazırdı. O, “Aşıq və məşuq haqqında”, “Dəvəsi itən şəxs”, “Əmirzadəyi-məşuq və cavan aşıq”, “Zövcü-axər”, “Məlikzadə və Şahsənəm”, “Tərhanlar və elçilər”, “Həyasız dərviş və ismətli qadın”, “Həyasız dərvişlər haqqında” adlı mənzum hekayələrin müəllifidir. Zakirin mənzum hekayələrində məhəbbət insanın ülvü və nəcib hissi kimi təsvir olunur. Məhəbbətdə sədaqət, mətanət və dözümlülük, vəfada möhkəmlik bu hekayələrin bir qisminə əsas məzmunu təşkil edir. Qasım bəy Zakir ərəz vəznində qəzəl, müxəmməs, müstəzad, heca vəznində isə qoşma, gəraylı, təcnis kimi janrlardan öz yaradıcılığında daha çox istifadə edib. Realist ruhlu təmsillərində bir tərəfdən dövrünün ictimai və siyasi hadisələrinə özünün eyhamları ilə işarələr edir, zülmün əleyhinə çıxır, o biri tərəfdən zəmanə gənclərinə vəfa, sədaqət, mərdlik kimi nəcib tərbiyəvi məsləhətlər verirdi...

Nazirlər Kabinetinin 7 may 2019-cu il tarixli qərarı ilə Qasım bəy Zakir Azərbaycan Respublikasında əsərləri dövlət varidatı elan edilən müəlliflərin siyahısına salınıb. Onun irsi tükənməz mənəvi sərvətlər xəzinəmizin qiymətli inciləri sırasındadır.

**Ə.DOSTƏLİ
XQ**